

УДК 614.8:37

Ігнатенко С. А.

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті представлено аналіз проблеми культури безпеки життєдіяльності у контексті формування здорового способу життя. Аналізується сутність понять "культура безпеки життєдіяльності" і "здоровий спосіб життя". Виділені складові культури безпеки життєдіяльності як основи формування здорового способу життя.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, безпека, культура безпеки життєдіяльності, цінність здоров'я.

Постановка проблеми. Питання культури безпеки життєдіяльності та здоров'я людини розглядається як пріоритетне у контексті забезпечення сталого розвитку нашої держави та суспільства в цілому. В Україні на сьогодні вже сформовані міцні підвалини державної політики у сфері забезпечення безпечних умов життєдіяльності, зокрема, створена законодавча база, яка ґрунтується на Конституції України і включає закони України у сфері охорони здоров'я [11, с. 3]. Об'єктом пильного наукового інтересу постає орієнтація людини на здоровий спосіб життя, що є цілком обґрунтовано, оскільки підвищення рівня загальної культури в області безпеки є однією з основних складових в системі здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість встановити, що значущий внесок у вивчення проблеми культури безпеки життєдіяльності внесли М. Зоріна, Ю. Воробйов, Т. Петухова; у вивчення проблеми безпеки життєдіяльності як сучасної науки – Я. Бедрій, Л. Гладка, Н. Заверуха, В. Закарний; у вивчення проблеми формування здорового способу життя – М. Безруких, З. Вайнер, В. Войтенко, Є. Дзятковська, В. Соломін та інші; у вивчення проблеми формування здорового способу життя як фактору безпеки життєдіяльності – Н. Абаскалова та інші. Однак, не зважаючи на те, що до проблеми формування культури безпеки життєдіяльності та здорового способу життя прикуто увагу багатьох дослідників, проблема культури безпеки життєдіяльності як основи формування здорового способу життя ще не була предметом окремого наукового дослідження і тому потребує подальших досліджень у цьому напрямку.

Мета статті – розкрити сутність феномену культури безпеки життєдіяльності в контексті формування здорового способу життя.

Останніми роками розвиток суспільства висуває все більш високі вимоги до культури людини і стану її здоров'я. На зв'язку культури безпеки життєдіяльності і формування здорового способу життя наголошують провідні дослідники [1;3;9;13]. Науковці наголошують, що ступінь здоров'я є критерієм безпеки людини і країни в цілому. Формування здорового способу життя є частиною актуальної проблеми формування культури безпеки, забезпечення нерозривності процесів навчання безпечної життєдіяльності і виховання культури особистої безпеки [1]. Зокрема, професор медицини І. Левчук наголошує, що забезпечення безпеки кожної людини у процесі її життєдіяльності і підвищення її рівня загальної культури в області безпеки є однією з основних складових в індивідуальній системі здорового способу життя. За його визначенням, здоровий спосіб життя – це цілісна система поведінки людини в процесі її життєдіяльності, яка сприяє забезпеченню його особистої безпеки та благополуччю в житті. І. Левчук наголошує, що здоров'я людини втрачає свою значимість, якщо людина не підготовлена до безпечної життєдіяльності в реальному навколишньому середовищі, не здатна оцінити рівень небезпеки для життя і здоров'я в конкретній небезпечній ситуації [9]. Все вищезазначене підкреслює нерозривний зв'язок понять "культура безпеки життєдіяльності" і "здоровий спосіб життя". Навіть у навчальних закладах предмет "БЖД" викладається в системі дисциплін з основ здоров'я.

Треба зазначити, що на сьогодні не вироблено єдиного загальноприйнятого визначення поняття – "культура безпеки життєдіяльності", у науці існують різні підходи до його визначення.

Так, у нормативно-правових актах України під культурою безпеки життєдіяльності населення розуміють сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки [8] (стаття 41).

За визначенням Р. Дурнева, "культура безпеки життєдіяльності" – це рівень (стан) розвитку людини і суспільства, що характеризується значимістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистих і соціальних цінностей, поширеністю стереотипів безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, ступенем практичної захищеності від загроз і небезпек у всіх сферах життєдіяльності [4, с. 198].

Також є доречним визначення П. Кайгородова, який визначає культуру безпеки життєдіяльності як цілісне особистісне утворення, що має свою структуру і володіє інтегративними властивостями цілого; як інтегративну якість особистості [7, с. 8]. А безпеку життєдіяльності автор трактує як галузь наукових

знань і навчальний предмет, зміст якого складають загальні закономірності небезпечних явищ, методи і засоби захисту людини в будь-яких умовах її проживання [7, с. 10].

Узагальнивши різні підходи до розуміння цього поняття, ми дійшли висновку, що особливість феномену культури безпеки життєдіяльності полягає в наступному:

по-перше, "культура безпеки життєдіяльності" є не тільки компонентом загальнолюдської культури, але й компонентом будь-якої професійної культури, навіть такою, що на перший погляд здається абсолютно безпечною, що пояснюється аксіомою про потенційну небезпеку будь-якої діяльності;

по-друге, "культура безпеки життєдіяльності" виступає і як самостійне утворення, як особливий вид професійної культури (рятувальники, пожежники, військові та інші).

Отже, сутність культури безпеки життєдіяльності полягає в сукупності різноманітних матеріальних і духовних моделей життєдіяльності, що становлять основу безпечного розвитку особистості, суспільства, людства в цілому за умов усіх форм людської активності. Вона втілюється в змісті, засобах і результатах праці, спрямованих на перетворення оточуючого світу і розвиток сфери безпечних взаємовідносин між людьми.

Проведений аналіз сутності поняття "культура безпеки життєдіяльності" дозволив нам прийти до висновку, що оцінювати рівень культури безпеки життєдіяльності треба не лише за результатами практичної діяльності, але й за відношенням людини, суспільства до питань забезпечення безпеки, оскільки культура безпеки життєдіяльності зберігає та примножує в собі величезний багатовіковий досвід народу. Можна сказати, що культура безпеки життєдіяльності – цілісне, багаторівневе і багатокомпонентне утворення, що визначає сучасний розвиток особистості та проявляється в умінні діяти в умовах різних за характером надзвичайних ситуацій, формах і моделях безпечної поведінки людей, що передаються з покоління в покоління, а також як деяка сукупність прийомів і способів залучення нових поколінь до безпечної життєдіяльності.

У процесі аналізу поняття "культура безпеки життєдіяльності" автором статті було встановлено, що для суспільства з високою культурою безпеки життєдіяльності характерні такі ознаки, як:

– забезпечення в суспільстві свободи і демократії, соціальної справедливості, рівність усіх перед законом, гуманної політики, визнання в якості вищої цінності в державі прав людини на життя і свободу;

– життєвий устрій, який схвалюється більшістю населення;

– участь громадян у визначенні програми громадського розвитку, виборі відповідального перед ними керівництва і можливості його заміни у разі невиконання своїх прямих професійних обов'язків;

– відсутність потенційних внутрішніх загроз, виникнення військових конфліктів, деструктивної політичної боротьби;

– порядок в суспільстві, що тримається на добрій волі його громадян.

Практика сьогодення показує, що сучасному мешканцю великого міста складно зберегти здоров'я в умовах, де він щодня потрапляє під дію великої кількості небезпечних шкідливих для організму чинників, що впливають як на фізичне, так і на психічне здоров'я людини. Проте необхідно відмітити, що колись стрімке погіршення здоров'я української нації (що почало прогресувати після розпаду Радянського Союзу) залишається у минулому. Сьогодні намітилися позитивні тенденції у цьому напрямку – всюди зводяться нові спортивні об'єкти, ведеться активна пропаганда здорового способу життя, державними органами і окремими організаціями розробляються спеціальні програми оздоровлення населення. Усе це дозволяє говорити про відродження вітчизняних традицій здорового способу життя і національної культури здоров'я.

Для глибшого розуміння означеної проблеми треба звернутись до визначення сутності поняття – "здоровий спосіб життя". Проаналізувавши медико-психолого-педагогічні підходи до його визначення, було встановлено, що на сьогодні також не вироблено єдиного визначення цього поняття, існує безліч його визначень. В узагальненому розумінні "здоровий спосіб життя" – це найбільш оптимальна система поведінки людини у повсякденному житті, що дозволяє їй максимально реалізувати свої духовні і фізичні якості для досягнення певного рівня благополуччя без збитку для здоров'я [12, с. 97].

Також "здоровий спосіб життя" розглядається з позицій системного підходу як – цілісна, взаємопов'язана спланована система поведінки людини, якої вона дотримується добровільно і впевнена в тому, що це буде сприяти її безпеці і благополуччю в житті [12, с. 97].

Здоровий спосіб життя як система складається з трьох основних взаємозамінних елементів, трьох культур: культури емоцій, культури живлення і культури безпеки. Окремі оздоровчі методи і процедури не дають бажаного і стабільного поліпшення здоров'я, тому що не торкаються цілісної психосоматичної структури людини [10].

Із аналізу вищезазначених понять також простежується взаємозв'язок формування здорового способу життя із культурою безпеки життєдіяльності. В наш час – у кризовому соціумі, що характеризується екологічною, економічною, соціальною і політичною нестабільністю, саме культура безпеки життєдіяльності значною мірою забезпечує збереження здоров'я і власного життя людини, що є необхідною потребою кожного індивідуума.

Висновки. Таким чином, у статті доведено, що культура безпеки життєдіяльності і формування здорового способу життя необхідно розглядати в одному неподільному контексті. Формування культури безпеки життєдіяльності – одна з основних складових системи здорового способу життя людини.

Важливо, щоб забезпечення безпеки життєдіяльності стало пріоритетною метою і внутрішньою потребою, як кожної людини окремо, так і суспільства, цивілізації в цілому. Як один із засобів досягнення цієї мети є формування здорового способу життя.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів означеної проблеми. **Перспективи подальших розвідок у даному напрямку** ми вбачаємо у розширенні проблематики дослідження через аналіз процесу формування культури безпеки життєдіяльності у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Використані джерела

1. Айзман Р. И. Основы безопасности жизнедеятельности [Электронный ресурс] / Р. И. Айзман. – Режим доступа : <http://uristinfo.net/obzhd/177-osnovy-bezopasnosti-zhiznedejatelnostiriazman/4216-osnovy-zdorovogo-obraza-zhizni-kak-faktor-bezopasnosti-zhiznedejatelnosti.html>
2. Артюхов И. П. Методические подходы к оценке факторов риска здоровья населения / Артюхов И. П., Протасова Н. П., Сульдин С. А. // Сибирское медицинское обозрение. – 2012. – № 6. – С. 67 – 69.
3. Васильева Р. Співпраця закладів освіти та "клініки дружньої до молоді" щодо збереження здоров'я студентів / Р. Васильева // Збірник наукових праць Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2014. – С. 66 – 72.
4. Дурнев Р. А. Культура безопасности жизнедеятельности / Р. А. Дурнев // Энциклопедия "Гражданская защита". – Т. 2. – М., 2006. – 120 с.
5. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі / упоряд. : О. Колонькова, О. Литовченко. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.
6. Зоріна М. О. Визначення структурних компонентів культури безпеки життєдіяльності / М. О. Зоріна // Педагогіка та психологія. – 2011. – № 40. – С. 39 – 44.
7. Кайгородов П. И. Педагогические средства проектирования интегративного курса "Основы культуры безопасной жизнедеятельности": автореф. дис. ... канд. пед. наук / П. И. Кайгородов. – Ростов н/Д, 2012. – 25 с.
8. Кодекс цивільного захисту України (КЦЗУ) : Науково-практичний коментар [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/kgzu/9424-41.html>
9. Левчук И. П. Безопасность жизнедеятельности и здоровый образ жизни [Электронный ресурс] / И. П. Левчук. – Режим доступа : <http://www.rsmu.ru/7526.html>
10. Научные основы здоровья и здорового образа жизни / Ю. Ю. Даутов, Т. Ю. Уракова, Р. Ш. Ожегова // Новые технологии. – 2007. – № 3. – С. 67–69.
11. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні. – К. : НІСД, 2012. – 17 с.
12. Смирнов А.Т. Здоровый образ жизни и безопасность человека. [Электронный ресурс] / А. Т. Смирнов. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/zdorovyy-obraz-zhizni-i-bezopasnost-cheloveka>
13. Формирование безопасного и здорового образа жизни в образовательной среде [Электронный ресурс] / Казин Э. М. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-bezopasnogo-i-zdorovogo-obraza-zhizni-v-obrazovatelnoy-srede>

Ilnatenko S. A.

LIFE SAFETY CULTURE AS THE BASIS OF HEALTHY LIFESTYLE

The article presents the analysis of the safety culture of life in the context of a healthy lifestyle, which stands at the junction of studying cultural studies, philosophy, sociology, medicine, psychology, pedagogy and other sciences. Analyzes the nature of the concepts of "safety culture of life" and "healthy lifestyle" based on sets of different material and spiritual life models that form the basis of development of the individual, society and humanity in general terms for all forms of human activity. It is implemented in the content, means and results of work aimed at transforming the surrounding world and the development the safe relationships between people. Relations between them are so close that rightly be said that the safety culture of life – is a specific manifestation of a healthy lifestyle in terms of any individual. But at the same time it would be wrong assumption that every person has high general culture, has a culture of life safety lifestyle as well. The culture of life safety is characterized by its specific features. Dedicated components of cultural life safety as the foundation of a healthy lifestyle, showing that's values of people community applying to an individual member of human community, promotes their consolidation because of mutual values, life goals and ideas on how to achieve them, thinking, assessments effects of the environment, forms of communication and behaviours. Nowadays, in our society crisis, characterized by ecological, economic, social and political instability, it is life safety culture largely preserves the health and personal life, which is a necessary requirement of each individual.

It is proved that the safety culture of life and a healthy lifestyle should be considered a single indivisible context. Building a culture of life safety is one of the main components of a healthy way of life.

It is important to ensure the life safety become a high priority and demand, for each person and for society and civilization in general Healthy lifestyle is one of the ways to achieve this goals and demonstrates the protective function of the safety culture of life.

Key words: health, healthy lifestyle, security, safety culture of life, the value of health.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2016 р.